

מסכיות²⁸⁸ שלימות, כמו שאמרו: ביום שנתמנה רבי אלעזר בן עזריה נשיא בו ביום נשנית "עדויות"²⁸⁹, וכמו שאמרו בסוף "הוריות"²⁹⁰: "לדרוש לך מר מילי דעוקצין", הן מה שלא מצא מסודר וסידור מתחילה [בנועם סדר משנת], הן מה שהוסיף בכח שכלו וסברתו.

ואז הגיע זמן ה"אמוראים". וקודם שנתחיל בסיפור עניין האמוראים, נאמר שה"תנאים" היו [רבים] לאלפים ולרבבות – מהם שנזכרו תמיד במשנה, כרבי אליעזר, ורבי יהושע, ורבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי עקיבא, ורבי טרפון, ורבן גמליאל, ורבן שמעון בנו; ומהם שלא נזכרו במשנה כלל, אלא שבאו דברי קצתם בסתם משנה, או במלה הכללית – ר"ל: אומרים תמיד במשנה: "וחכמים אומרים" – כרבי פינחס בן יאיר, ורבי אלעזר בן חרסום, והרבה כיוצא בזה; ומהם שהוזכרו גם כן בהרבה מקומות, אבל לא בהתמדה כל כך כאלו שזכרנו; ומהם שהוזכרו גם כן, אבל מעט מזער, שלא הוזכרו אלא פעם אחת או שתיים בכל המשנה, ומהם שלוש, וכן כל כיוצא בזה. וכבר עלה ברעיוני להזכיר בזה כל אותם שלא הוזכרו אלא פעם אחת או שתיים, אלא שהוא עניין שהשגיאה מצויה בו, ויראתי פן יקרני עוון. וכל שכן בהימצא שינוי בין הספרים, וכל שכן שמשכתי את ידי [מזה] בראותי ל"גדולי המחברים" ע"ה בפתיחתם לפירוש המשנה²⁹¹, שכתבו ב"חנניה בן חכינאי" שלא מצאנוהו במשנה רק במסכת "כלאים" (פ"ד מ"ח), ואני מצאתי גם כן במשנה באחרון של "מכות" (פ"ג מ"ט)²⁹², ובשלישי של מסכת זאת²⁹³ (מ"ד)²⁹⁴. וכן כתבו ב"רבי אל(י)עזר"²⁹⁵ חסמא²⁹⁶ שלא מצאנוהו רק במסכת "תרומו" (פ"ג מ"ה), ואני מצאתי גם כן במשנה

רבי יהודה הנשיא הנזכר כשני של מסכתא זאת²⁶⁷, ו"רבי שמעון ברבי"²⁶⁸, כמו שכתבנו²⁶⁹. והם הם שאמר [עליהם] בשעת פטירתו ב"כתובות"²⁷⁰: "גמליאל בני נשיא ושמעון בני חכם", וכן בנו של גמליאל זה²⁷¹, ונקרא שמו: רבי יהודה נשיאה, והוא הנזכר במסכת "עבודה זרה"²⁷² בהיתר השמן של גויים. וכן היו באותו זמן רבי שמעון בן יוחאי אע"פ שהיה בדור שלפניו גם כן²⁷³, ורבי אלעזר בנו, ורבי ישמעאל ב"ר יוסי אע"פ שהיה בדור שלפניו, ורבי (שמעון) [ישמעאל]²⁷⁴ בנו של רבי יוחנן בן ברוקה²⁷⁵, ורבי אליעזר בן יהודה, ורבי שמעון בן יהודה, ורבי יהושע בן קרחה²⁷⁶, ופלימו עם היותו בדור שלפניו, ואיסי בן יהודה, ורבי אלעזר בן פרמא, ורבי ראובן אצטרובולי, ורבי פנחס בן יאיר גם כן, עם היותו בדור הרביעי נמשכו חייו גם בדור התמישי. וכן היו שם הרבה כיוצא באלו לאלפים. וזהו דור האחרון של התנאים. [הכל חמישה דורות]²⁷⁶.

ובימיו²⁷⁷ מלך ברומי אנטונינוס בן אסוריוס אחר אדינוס²⁷⁸, ואף אנטונינוס זה מת בימיו ומלך אנטונינוס, ואף הוא מת בימיו ומלך קומדוס, וכולם כיבדוהו ונישאוהו מאוד. ובימיו היה גאלינוס²⁷⁹, אבל אבוקרם²⁸⁰ היה בגלות בבבל²⁸¹, לפי מה שנמצא ב"ספר הקבלה"²⁸².

ורבינו הקדוש זה קיבל מאביו²⁸³ ומרבי אלעזר בן שמוע²⁸⁴, וראה בזמנו צרות גדולות מתפשטות, והתלמידים מתמעטים, וחיבר ספר המשנה בשישה סדרים הידועים במאה וחמישים שנים אחר החורבן²⁸⁵, כלל בו²⁸⁶ כל מה שנתקבל²⁸⁷ בתורה שבעל פה מביאורי התורה והמצוות, ומה שנתחדש בכל דור ודור ממה שנודע לו, עם מה שמצא לכל החכמים, הן

אות סז, וכנראה כן הוא גם דעת רב שרירא גאון באגרתו (עמ' 78) שכתב שרב יוד לבבל בשנת תתקע"ט, וכמו שהוכיח מדבריו בספר "צמח דוד" שנת תתקע"ה, אבל ב"ספר הקבלה" ד"ה "ר' יהודה הנשיא" כתב שחיבור המשנה היה בשנת ק"כ לחורבן. 286 על פי "אגרת רב שרירא גאון" (עמ' 23 ואילך). 287 היינו: מה שנתקבל מאיש לאיש עד סיני. 288 בכ"י: "משניות". 289 ברכות כח א. 290 יג ב. 291 רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה, הפרק העשירי. וראה גם "ספר יוחסין" (השלם עמ' 22) שהעיר על השמטות הרמב"ם (ואף ציין השמטות נוספות שלא הזכיר רבינו), וכן בשו"ת "חוט השני" לבעל "חוות יאיר" סי' כ הביא כמה דוגמאות מדברי הרמב"ם הללו להוכיח שהשכחה תכונה אנושית ומצויה גם אצל גדולי ישראל, וכן העיר בקצרה היעב"ץ בהגהותיו בש"ס וילנא. וראה גם בהערותיו של רבי חיים פלאגי על דברי רבינו שציין להשמטות נוספות. אמנם ראה מאמרו של הרב ראובן מרגליות ב"סיני" כרך י עמ' קפג ואילך שמישב חלק מהשמטות הרמב"ם. 292 ראה "סיני" שם סוף הע' 3 ו"סיני" כרך כ עמ' כה. 293 היינו: מסכת אבות. 294 ק"ק, הלוא הרמב"ם כתב בפירוש שברשימתו רק מי שלא נכפל שמו בדבר ממשפטי המצוות, ומסכת אבות אינה בכלל זה. 295 "אלעזר" – כן הוא בכ"י, וכן הוא ברמב"ם. וכן הוא גם בגד' לעיל עמ' נט ולהלן עמ' סג. 296 בגד' כאן ולהלן עמ' סג: "בו חסמא". אבל בכ"י רק "חסמא". וכן הוא ברמב"ם. וכן

267 להלן פ"ב מ"ב. 268 ברכות יג ב; לה א; שבת קנב ב; עירובין עב א ועוד. 269 לעיל עמ' נה. 270 קג ב. 271 לא נזכר לא ב"ספר הקבלה" ולא ברמב"ם. 272 לו א. 273 ראה לעיל הע' 244. 274 כך צריך לומר. 275 גם הוא כבר נזכר בדור שלפניו, והרמב"ם הזכירו בדור של רבי עקיבא. 276 היינו: מתקופת רבן יוחנן בן זכאי. ראה לעיל. 277 "ספר הקבלה" ד"ה "רבינו הקדוש". 278 בכ"י נוסף: "קיסר והוא כיבדו מאוד". 279 רופא יווני מפורסם. וראה "ספר יוחסין" מאמר שני (השלם עמ' 198) בשם "דברי הימים לנוצרים" שגאלינוס חי חמש שנים אחר בטלמיוס שבעים שנה אחר החורבן, וזה שני דורות מוקדם יותר, ראה לעיל שבטלמיוס היה בדורו של רבי עקיבא. 280 גם כן רופא מפורסם. 281 בימי מרדכי ואסתר – "ספר הקבלה". 282 ד"ה "ר' יהודה הנשיא". 283 רמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה ד"ה "ועם מות יהושע", ובסוף ההקדמה, הפרק החמישי, וכמבואר ב"מ פד ב. 284 רמב"ם בהקדמה ל"משנה תורה" ו"ספר הקבלה" ד"ה "ר' יהודה הנשיא", וכמבואר בעירובין גג א ויומא עט ב ועוד. 285 כדעת רב שמואל בן חפני (מובא ב"מבוא התלמוד" לרבי יוסף ק' עקנין פרק י וב"ספר יוחסין" מאמר ראשון ומאמר שני – השלם עמ' 83 ועמ' 198) ורב ניסים גאון בהקדמתו לספר "המפתח" (נדפס בש"ס וילנא בתחילת מסכת ברכות) ורב שמואל הנגיד (מובא ב"כפתור ופרח" פ"ה) וה"חבר" ב"כוזרי" מאמר שלישי